

Önemi samimiyetinde gizli

ÖMER FARUK ŞERİFOĞLU

Erol Akyavaş, çağdaş Türk sanatının en özgün ve öncü isimlerindedir. Akyavaş'ı çağdaş diğer sanatçılardan ayıran en önemli unsur; sanatını 40 yılı aşkın süre boyunca Türkiye dışında icra etmesine rağmen, köklerinden kopmayarak/korkmayarak, geleneği kullanıma açık sahipsiz bir tarla yerine, önünde saygıyla eğilip ve kovasını alabildiği kadar doldurabileceği gürül gürül akan bir pınar olarak görmesi olsa gerek...

Bedri Rahmi Eyüboğlu'ndan sonra Fernand Leger ve Andre Lhote atölyelerinde çalışan Akyavaş'ın sanatında ilk dönemlerden itibaren gerçeküstü öğeler görülür; bilinçaltının derinliklerine inmekten kaçınmayarak, ürkütücü olandan çok, şiirsel olanı tercih eden bir yol izlediği söylenebilir.

Sanat çevrelerimizde, gündemden düşmeyen bir konu var: Gelenekten çağdaşa. Bu çerçeveye içerisine alınan işlere baktığımızda gördüğümüz gelenekten yararlanma biçimleri; gelenek temalı, gelenek tadında eserler oluyor genellikle. Gelenekten yararlanmak, geleneği kullanmak olarak algılanıyor. Eserinizde yer vermek istediğiniz tema, figür her neyse onun özüne inmeniz, onun ritüelini, dönünü, bugününü kavramanız, öyle yorumlamanız, yansıtmanız gerekiyor. Erol Akyavaş'ın bu anlamda çok özel bir kişilik olduğunu söylemeliyim.

Akyavaş, eserlerinde hat sanatını ve İslami temaları kullandığı için bazı çevreler tarafından yıllarca dışlandığı gibi, 'Amerikan pazarı'na iş yaptığı, or-

parlak vücut bana doğru bir şey uzatıyor ve 'korkma, al' diyor. Bir defa söylüyor ama çok net ve kesin. Bu sefer çok korkuyorum ve bana uzattığı şeye bakıyorum. Göremiyorum, zira o an sanki gözüme ayna tutulmuş gibi dayanılmaz, dehşet bir parlama geliyor. Ve uykudan gözüm kamaştığı için uyuyorum. Bu kadar. Yataktan fırladım ve kalktım Allah Allah, diyerek. İlon da kalktı ve 'Herhalde son zamanlarda okuduğun kitapların tesiriyledir' dedi. Herhalde öyledir, dedim ama pek rahatsız, pek karışık bir haldeydim. Saat sabah 4.30-5.00. O vakte kadar hayatımda rüya tabiri yapmadım ve böyle şeyleri de hurafe olarak kabullenirdim. Derken aklıma Amerika'da tanıdığım, beni seven Halveti/Cerrahi şeyhi Muzaffer Efendi'nin Sahaflar'daki dükkânına gitmek geldi ve saat 10'da oradaydım,

sonu gelmişti artık.

Sonu gelmişti belki ama ben hala ne yapacağımı bilemiyordum. Bu mevzu da bu kadar araştırmadan sonra hala her yaptığımdan neredeyse utanacak kadar gayri memnundum. Fakat devam ettim, düşünüyordum hep. Derken aynı rüyayı bir kere daha gördüm aynen. Ramazan geldi-geçti. New York'taki imam, ailesini ziyaret için İstanbul'a gitti. Daha evvel 30 yıl kadar Beykoz imamıymış, İhsan Hoca. Muzaffer Efendi'nin dervişlerindenmiş. Gelince bana telefon etti ve 'Efendi Hazretleri soruyor: Emredileni yapıyor mu? Yapsın!' diye. Fakat ben halen ne yapacağımdan pek emin değildim. Uykularım kaçıyor, geceyi gündüzden ayıramaz haldeydim, iştahtan kesilmiş, bir deri/kemik olmuştum.

Gene zaman geçti, son bir kere daha

Hız. Mevlana'nın nuru vardır. Nasibin o velidedir. O musluktan iç' dedi. Kalktım, oradaki birisine sordum kimdir diye, Hasan Tahsin Dede dediler.

Uyandım ve hemen her şeyi unutmayayım diye yazdım. Biliyorum musun babamın adı Hasan Tahsin idi. Bu adı kendisine Merdivenköy Şahkulu Tekkesi Bektaşî dedesi Hasan Tahsin vermiş. Babam doğduğu zaman, eve gelmiş dua etmiş, 'Adı Hasan Tahsin olsun, erenlerden olsun' demiş ve kendi tespihini beşiğe bırakmış. Bu tespih şimdi bendedir, her gün kullanırım. Bunlar evde çocukken duyduğularım.

Şimdi önemli olanı, hakikaten böyle bir zat var mıydı? Kırmızı sakallı, iri yarı mavi gözlü müydü? Her halde 1910-20 civarında hayatta olması gerekir. Bir soruşturur musun? Acaba bu rüyanın gizli bir manası var mı? Kimseye anlata-

ce tasvir ettim yazıyla, kroki yaptım. Artık aradım buldum. Fevkalade basit bir çözümdü. Bir küp 4m x 4m x 4m ve bu küpü delip geçen sonsuza giden bir çizgi. Yani 3 boyutlu. Yalnız bu küp bir malzemedir değil. Elle dokunulur, hissedilir bir şey değil. Işık huzmesinden. Laser denilen, bir nevi teksif edilmiş ışık küçük prizmalarla aksederek bir küp çiziyor ve sonra gökyüzünde kayboluyor. Bu açık havada olacak. Ve elbet ışık bazen daha az bazen daha çok görülebilecek. İşin çok teknik cihetleri var. Bir fizikçi ile çalışıyorum.

Ayrıca bunu bir labirent içine koymayı düşünüyorum. Yalnız labirentin duvarları şeffaf, cam. Her ne kadar nurlu küp her yandan görülebiliyorsa da, ona erişebilmek için bu şeffaf duvarların, perdelerin arasından geçmek şart. Ve bütün bunlar yuvarlak bir havuz içinde. Resimle başlayıp yıllarca uğraştıktan sonra hiçbir şeye vardım.

Bu fikrim hakkındaki fikirlerini merakla bekliyorum. Ayrıca güvendiğin kimselere de bir sor. Hurufi bir cepheye koymak istemekle beraber, çözüm şeklim beni bazı rakam münasebetlerine götürüyor. Zannedersen her şeyin eşigindeyim. Ne olur yardım et. New York'ta Mevlevî dergâhı var mı, çok uzak bir yerde Colorado'da var diye duydum.

İşte sana uzun bir mektup. Huyunu bilirim, herhalde cevabımı 6 ay sonra yazarsın. Ama bu seferlik, mümkün olduğu kadar acele bir cevap rica etsem, bilmem ne dersin?

21 Ekim 1984, New York

Bu mektuptan sonra ne olduğunu biliyoruz. Miraçname maketi ve resimleri ortaya çıkıyor. Muhtemelen bu mektuptan da önce Paris Bibliothèque

geleri görürsün, bir şeyler düşünürsün, birine inmekten kaçınmayarak, ürktüme olandan çok, şiirsel olanı tercih eden bir yol izlediği söylenebilir.

Sanat çevrelerimizde, gündemden düşmeyen bir konu var: Gelenekten çağdaşa. Bu çerçeveye içerisine alınan işlere baktığımızda gördüğümüz gelenekten yararlanma biçimleri; gelenek temalı, gelenek tadında eserler oluyor genellikle. Gelenekten yararlanmak, geleneği kullanmak olarak algılanıyor. Eserinizde yer vermek istediğiniz tema, figür her neyse onun özünü inmeniz, onun ritüelini, dününü, bugününü kavramanız, öyle yorumlamanız, yanıtmanız gerekiyor. Erol Akyavaş'ın bu anlamda çok özel bir kişilik olduğunu söylemeliyim.

Akyavaş, eserlerinde hat sanatını ve İslami temaları kullandığı için bazı çevreler tarafından yıllarca dışlandığı gibi, 'Amerikan pazarı'na iş yaptığı, oryantalist bir tavır sergilediği gibi haksız eleştiri ve ithamlara da maruz kalmıştır.

10 yıl önce "Erol Akyavaş ve Miraçnamesi" adıyla bir kitap hazırlamıştık. Dışişleri Bakanlığı'na yapılan bu kitap, sınırlı sayıda basıldığı için pek görülmedi. Kitabın temel amacı, Erol Akyavaş'ın gelenekle ilişkisi ve gelenekten yararlanma biçimini görünür kılmaktır. Elimizde buna fırsat veren ilginç bir doküman, bir mektup vardı.

Mektup, Akyavaş'ın Robert Kolej'den hocası iken sonraki yıllarda abi-kardeş hitabıyla yazılabilecek kadar yakın dostu olan Ziyad Ebüzziya tarafından yazılmıştı:

Ziyadığım, kardeşim,

Geldim geleli sana yazmak istiyorum. Sormak istediğim bir alay sorular var. Bir türlü müsait olmadı. Kısmet şimdi imiş. İnşallah sen, ben gibi yapmaz ve ilk fırsatta cevap verirsin... Kısacası uğraşıp duruyoruz. Tabii, devamlı olarak o benim mevzu ile uğraşıyorum. Gitgide bu mevzudan başka bir şey yapamaz oldum. Miraç ve dini resimler mevzu. İki seneden fazladır bu haldeyim. Bir sürü endişeler, kendimi yetersiz bulmalar, yaptıklarımın hiç mi hiç tatmin olmayışlar içinde kıvraniyorum.

Bu ara başka bir şey var ki, onu sana yazmak istedim. İstanbul'dan ayrıldıktan 15-20 gün evvel bir gece şafak vakti bir rüya gördüm. "Bunda ne var?" demeden önce şunu söylemem gerekli; ben hiç rüya görmem veya hatırlayamam. Bütün hayatımda hatırlayabildiğim rüyalarım çok azdır. Önce bu rüya bir

gitmek geldi ve saat 10'da oradaydım,

Gene zaman geçti, son bir kere daha

gizli bir manası var mı? Kimseye anlata-

bütün bunlar yuvraklak bir havuz içinde. Resimle başlayıp yıllarca uğraştıktan sonra hiçbir şeye vardım.

Bu fikrim hakkındaki fikirlerini merakla bekliyorum. Ayrıca güvendiğin kimselere de bir sor. Hurufi bir cepheye koymak istemekle beraber, çözüm şeklim beni bazı rakam münasebetlerine götürüyor. Zannedersem her şeyin eşigindeyim. Ne olur yardım et. New York'ta Mevlevi dergâhı var mı, çok uzak bir yerde Colorado'da var diye duydum.

İşte sana uzun bir mektup. Huyunu bilirim, herhalde cevabımı 6 ay sonra yazarsın. Ama bu seferlik, mümkün olduğu kadar acele bir cevap rica etsem, bilmem ne dersin?

21 Ekim 1984, New York

Bu mektuptan sonra ne olduğunu biliyoruz. Miraçname maketi ve resimleri ortaya çıkıyor. Muhtemelen bu mektuptan da önce Paris Bibliothèque Nationale'deki Miraçname yazmasını -bunun ses kaydı da var elimizde- Erol Akyavaş'la Ziyad Ebüzziya birlikte okuyorlar. Dini konulara, akaide, fıkha dair kısımları hızlı geçip tasvire, görselliğe yönelik kısımların üzerinde durarak tartışarak okuyorlar.

Akyavaş'ın "İkonaklastlar için İkonalar", "Fihi Ma Fih" ve "Hallac-ı Mansur" gibi kendi içinde birer anlatısı olan serilerinin en önemlilerinden biri de "Miraçname" suitidir. Akyavaş, Miraçname aracılığıyla İslâmi geleneğin inceliklerine vakıf olarak, İsrâ ve Necm surelerinin betimini ve bunları kaynak alan tasavvufi göndermeleri içinde barındıran bir görseller dizisi oluşturmuştur. Bu, modern Türk resmine farklı bir ikonografik arka plan kazandırma çabasıdır. "Miraçname" serisindeki duyarlık ve çabayı diğer eserlerinde de gösterdiğini benzer özümseyiş süreçleri yaşadığını biliyoruz. Mesela "Hallac-ı Mansur"a dair ilham kaynağını yine kendisi anlatıyor; bir gün Hacıbektaş'ta dolaşırken, bir türbenin başında insanların hüngür hüngür ağladığını görüyor. "Ne oldu, kim öldü, bunlar kime ağlıyor?" diye soruyor. "Onlar Hz. Hasan ve Hüseyin'e ağlıyorlar" denince, Aşure günü olduğunu fark ediyor ve "Yani bin yıl önceki olaya mı ağlıyor, bu insanlar? Bu kadar taze, bu kadar diri duran bir hatıra varken, biz nerede, neyi arıyoruz?" diyor.

Sonuç olarak, nasıl Batı resminin özünde Hıristiyan ikonografisi varsa

Erol Akyavaş, "Miraçname", taş baskı, 65x55cm, 1987

o sabah. Daha kapıyı açıp girer girmez Mustafa Efendi, 'Gel bakalım, anlat

bir rüya gördüm. Çok iri yarı kırmızı sakallı, mavi gözlü bir zat bir kalabalık

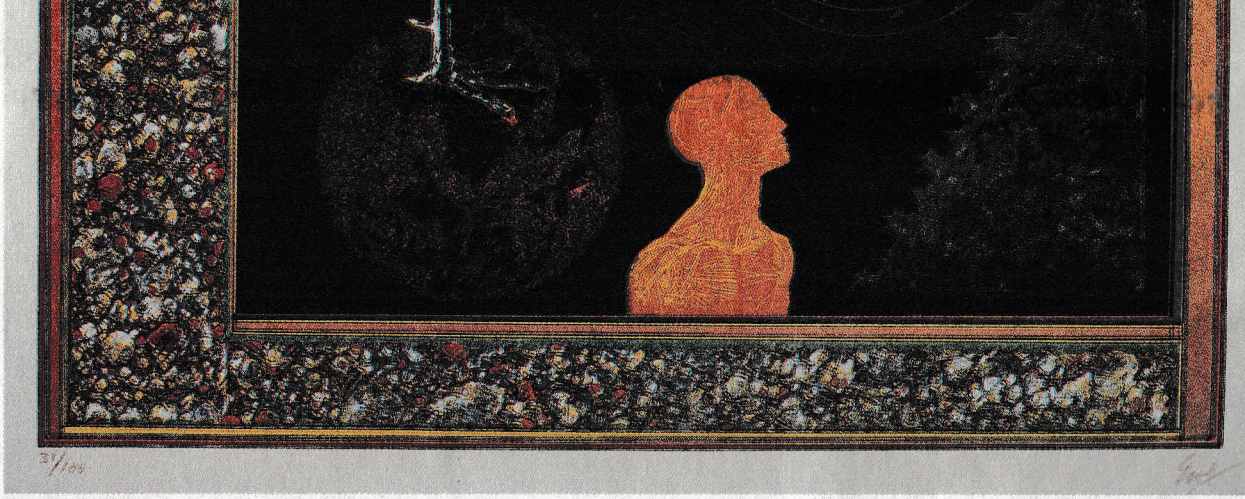
madım, o kadar açık seçik ki, şimdi acaba Batı'nı bir mana var mı? Çok çok rica

mişti:
Ziyadçığım, kardeşim,

Geldim geleli sana yazmak istiyorum. Sormak istediğim bir alay sorular var. Bir türlü müsait olmadı. Kısmet şimdi imiş. İnşallah sen, ben gibi yapmaz ve ilk fırsatta cevap verirsin... Kısacası uğraşıp duruyoruz. Tabii, devamlı olarak o benim mevzu ile uğraşıyorum. Gitgide bu mevzudan başka bir şey yapamaz oldum. Miraç ve dini resimler mevzu. İki seneden fazladır bu haldeyim. Bir sürü endişeler, kendimi yetersiz bulmalar, yaptıklarımın hiç mi hiç tatmin olmayışlar içinde kıvraniyorum.

Bu ara başka bir şey var ki, onu sana yazmak istedim. İstanbul'dan ayrıldıktan 15-20 gün evvel bir gece şafak vakti bir rüya gördüm. "Bunda ne var?" demeden önce şunu söylemem gerekli; ben hiç rüya görmem veya hatırlayamam. Bütün hayatımda hatırlayabildiğim rüya 3-4 tanedir. Oysa bu öyle bir rüyadır ki unutmama imkân yok.

Çöl veya tarla gibi bir yerdeyim. Derken çok büyük çınar misali bir ağaç beliriyor. Allah Allah! Bu da nereden çıktı diye ağaca bakarken, birden ağaçtan bir parlıltı, bir cisim, bir vücut beliriyor ve ağaçtan bir şey alıp benim önüme süzülüp geliyor. Rüyamda korkuyorum, ne yapacağımı bilemiyorum. Derken o

Erol Akyavaş, "Miraçname", taş baskı, 65x55cm, 1987

o sabah. Daha kapıyı açıp girer girmez Muzaffer Efendi, 'Gel bakalım, anlat şu rüyayı!' deyince, şaşırıp donup kaldım. Dükkân pek kalabalıktı. Usulca anlattım, dinledi. Etrafa dönüp, 'Bakın sizler de dinleyin. Böyle hayırlı rüya az bulunur' diye bana bir kere de hazırım için tekrarlattı ve 'Yapmak istediğin, cüret edemediğin bir şey var, onu yap. Emri İlahi budur. Emrediyorlar sana, yap!' dedi. 2-3 senelik araştırmamın

bir rüya gördüm. Çok iri yarı kırmızı sakallı, mavi gözlü bir zat bir kalabalıkla beraber oturuyordu. Ben içeri girdim. Yanına oturdum. Bana bir maşrapa (bardak değil) verdiler. Sakallı zat elindeki şişeden maşrapayı doldurdu. İçmek için kaldırdım, içi boştu. İçiyor gibi yaptım, tekrar doldurdu, yine içki yok oldu. Gene içmiş gibi yaptım. Sonra o sakallı zat güldü bana, 'Babandan Melami hırkası kaldı. Onun üstünde

madım, o kadar açık seçik ki, şimdi acaba Bâtını bir mana var mı? Çok çok rica ederim, bir soruştur. Zannediyorum, Mevlevilerden tanıdıklarım var. Şimdi işin en garip kısmı geliyor, bu rüyayı gördüğüm gece ki, 10 Muharrem'di sonra fark ettim. Sabahtan sonra birden bire Miraç meselesini nasıl temsil edeceğim mevzusunun endişesi bitti. Oturdum ve buldum. Peş peşe fikirler geliyordu. Çizecek zaman yoktu, sade-

alan tasavvufi göndermeleri içinde barındıran bir görseller dizisi oluşturmuştu. Bu, modern Türk resmine farklı bir ikonografik arka plan kazandıran çabasıdır. "Miraçname" serisindeki duyarlık ve çabayı diğer eserlerinde de gösterdiğini benzer özümseyiş süreçleri yaşadığını biliyoruz. Mesela "Hallacı Mansur"a dair ilham kaynağını yine kendisi anlatıyor; bir gün Hacıbektaş'ta dolaşırken, bir türbenin başında insanların hüngür hüngür ağladığını görüyor. "Ne oldu, kim öldü, bunlar kime ağlıyor?" diye soruyor. "Onlar Hz. Hasan ve Hüseyin'e ağlıyorlar" denince, Aşure günü olduğunu fark ediyor ve "Yani bin yıl önceki olaya mı ağlıyor, bu insanlar? Bu kadar taze, bu kadar diri duran bir hatıra varken, biz nerede, neyi arıyoruz?" diyor.

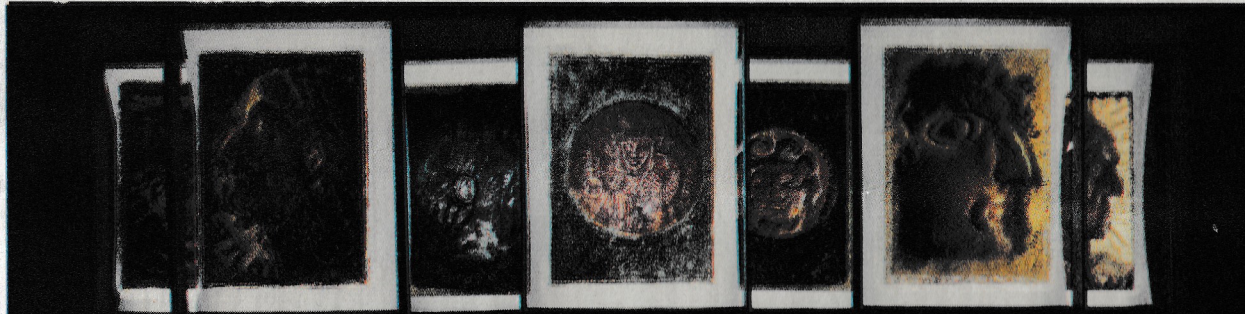
Sonuç olarak, nasıl Batı resminin özünde Hıristiyan ikonografisi varsa Erol Akyavaş resminin özünde de İslam ikonografisi vardır. Bence Akyavaş'ın resmi henüz tam olarak anlaşılmalı değil. Günümüzde onun yolcuğunu araştırmak/anlamak çabasını da görmiyorum. Görünürlük sadece rakamlarla ifade ediliyor. Fakat 20. yüzyıl Türk sanatı tarihi yazılırken Erol Akyavaş adı, hak ettiği yeri alacaktır.

"Resimlerini boyamaz, inşa ederdi"

ÖZLEM ALTUNOK

Erol Akyavaş'ın pek çok sergisinin hikayesini, süreçlerini ilk elden takip eden, Akyavaş'ın sanatını ve kişiliğini yakından gözlemlene şansına erişen isimlerden biri Haldun Dostoglu. Akyavaş'ın vefatının ardından 2000'de Beral Madra'yla birlikte hazırladıkları retrospektifin ve 2001'de Pamukbank Fotoğraf Galerisi'nde "Öbür Dünyalar" adı altında ilk kez sergilenen fotoğrafların izleyiciyle buluşmasında da emeği var. Dostoglu, Akyavaş'ı ve sanatını anlattı.

Akyavaş'la tanışmanın 1985-86 Ankara yıllarına dayandığını biliyoruz. Bu tanışmayla iki önemli ortak noktanız da dikkat çekiyor bana kalırsa: Mimarlık ve resim. Bu ortaklıklar üzerinden nasıl

miş gibi kopuyor. Erol Bey'in yüzümüzü Batı'ya dönerek geçmişimizi unutmak durumunu okuyamamanın bizi, özellikle de kültürle uğraşan insanları arafta bıraktığına dair bir görüşü vardı. Bu görüşe istinaden ısrarla orada durmaya çalışıyordu. Bosna meselesi sırasında aldığı pozisyon da onun siyasi kimliğinden ziyade o kültüre karşı yapılan darbeye ses çıkarmak amacındaydı.

Fotoğraflarına dair neler söylersiniz? 2001'de Pamukbank Fotoğraf Galerisi'ndeki serginin küratörlüğünü üstlenmişsiniz. Geçen aylarda da yine ilk kez izleyiciyle buluşan fotoğraflarını gördük Akyavaş'ın.

Fotoğraf sanatçısı diye tarif etmek ne kadar doğru emin değilim Erol Bey'i ama evet, fotoğrafı seviyordu ve herkes gibi o da ilgileniyordu. Hatta hayatını mimari fotoğraf çekerek kazandı